

Гудима М.М.

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ДЕКІЛЬКА ЗАУВАЖЕНЬ ДО ДИСКУСІЇ З ПРИВОДУ КЛАСИФІКАЦІЙНОГО КРИТЕРІЮ ПОДІЛУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Стаття присвячена дослідженню проблемних аспектів класифікації однієї з фундаментальних категорій цивілістики – цивільних прав. Незважаючи на традиційність для цивільно-правової науки поділу прав на речові та зобов'язальні, в наукових колах все ж чіткого критерію цієї класифікації вироблено не було, про що свідчить проведений аналіз цивілістичної доктрини. У статті опрацьовані підходи вчених до визначення критерію виділення видів цивільних прав і виявлено, що в пошуках такого критерію науковці доволі часто ототожнюють поняття прав та правовідносин, використовуючи їх як взаємозамінні. У роботі виявлені різноманітні критерії для класифікації цих правових категорій, запропоновані цивільно-правовою доктриною, проведено їх критичний аналіз та здійснено формулювання пропозиції щодо удосконалення зазначеної класифікації задля забезпечення її теоретичної виправданості та логічної несуперечності. Сформульовано висновок, що корінь теоретичних похибок лежить у відсутності чіткого розуміння правових конструкцій прав та правовідносин як таких, що є взаємопов'язаними, проте категоріями із власними непереборними сутнісними відмінностями. Визначено, що в такому разі слід виділяти як класифікаційні два різних критерії для цивільних прав та правовідносин. У ключі класифікації прав на речові та зобов'язальні актуальним буде критерій сутнісного змісту права в розумінні можливості панування над об'єктом, адже характеристика права повинна відшукуватися в його індивідуальному змісті, а не в поведінці третіх осіб, тоді як для правовідносин – тип правового зв'язку між суб'єктивними правами і обов'язками їх учасників, що розрізняються за чисельним складом зобов'язаних осіб. У цій публікації висловлено побажання чіткості застосування конструкцій юридичних дихотомій “абсолютні – відносні правовідносини”, “речові – зобов'язальні права”. Доведено, що теоретично грамотно класифікувати на абсолютні або відносні саме правовідносини, а в контексті прав доречно говорити про речові та зобов'язальні.

Ключові слова: класифікація, критерій, цивільні правовідносини, цивільні права, абсолютні, відносні, речові, зобов'язальні.

Постановка проблеми. Вагомого значення не тільки для теорії права, а й для галузевих юридичних наук набуває дослідження правових категорій, їх змістовного навантаження, що сприяє пізнанню й розумінню правових явищ та права загалом. Разом з тим у сегменті правових категорій низка проблем залишаються не розглянутими чи то мають дискусійний характер, зокрема класифікації правових категорій. Не чужа ця проблема й науці цивільного права, тому актуальною у спектрі нашого дослідження є класифікація однієї з фундаментальних категорій цивілістики – цивільних прав. І хоча для цивілістики традиційним є поділ прав на речові та зобов'язальні, а важливість аналізу вказаної дихотомії практично не викликає сумнівів, у наукових колах все ж чіткого критерію цієї класифікації вироблено не було. Відсутність останнього не лише привела до гострої наукової полеміки в процесі його пошуку, а й взагалі породила сумніви в об'рунто-

ваності традиційної класифікаційної схеми загалом. У таких умовах гостро постає необхідність переглянути традиційні наукові підходи до класифікації цивільних прав та спробувати визначити той критерій, який би зробив її логічно не суперечливою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика прав активно розроблялася і представниками теорії права, і галузевими дослідниками цивільного права. Та й сьогодні, незважаючи на тривалу історію дослідження вказаної проблематики, науковий інтерес до неї не згасає. У галузі цивільного права на деяких проблемних питаннях цивільних прав, в тому числі питаннях їх класифікації, в різний період зосереджували свою увагу такі науковці, як М.М. Агарков, М.І. Брагінський, В.В. Вітрянський, М.К. Галантич, Ю.С. Гамбаров, Н.Ю. Голубєва, В.П. Грибанов, І.А. Ємелькіна, А.О. Іванов, О.С. Іоффе, О.О. Красавчиков, А.М. Колодій, Н.С. Кузнєцова, В.В. Луць,

Р.А. Майданик, Д.А. Малиновський, Є.О. Мічурін, С.О. Погрібний, А.О. Рибалов, З.В. Ромовська, С.О. Сліпченко, І.В. Спасибо-Фатєєва, М.О. Стефанчук, Ю.К. Толстой, Є.О. Харитонов, Г.Г. Харченко, В.В. Цюра, С.І. Шимон та інші. Проте чималий науковий інтерес до вказаної проблематики, на жаль, не привів науковців до спільного знаменника у вирішенні питання про критерій поділу цивільних прав. Водночас це питання тільки на перший погляд є суто теоретичним, адже вироблення загальних теоретичних положень про цивільні права є важливою основою їх ефективної практичної реалізації.

Формулювання цілей статті. Метою публікації є дослідження деяких проблемних питань класифікації цивільних правовідносин на абсолютні та відносні та формування пропозицій щодо можливого її удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомим є постулат цивільного права про поділ правовідносин на абсолютні та відносні, а прав відповідно – на речові та зобов'язальні. Ще С.І. Аскназій визнав за необхідне звернути особливу увагу на те, що «поділ правових явищ на права речового та зобов'язального типу в радянському цивільному праві утворює одне з найбільш великих і суттєвих розмежувань усього існуючого цивільного матеріалу [1, с. 621]. Відзначаючи значення поділу суб'єктивних прав на речові й зобов'язальні для теорії та практики цивільного права, Ю.С. Гамбаров писав: «Поділ прав на речові і зобов'язальні розглядався римськими юристами як *omnium actionum summa divisio*, тобто обґрунтований та всеохоплюючий поділ прав. З часу рецепції римського права це протиставлення прав було не тільки прийнято, але і визнано вичерпним для всіх цивільних прав і європейською доктриною і проникло потім як у судову практику, так і в сучасні законодавства» [2, с. 425]. Справді поділ прав на речові й зобов'язальні існував ще в римському праві та знайшов своє продовження в тих правових системах романо-германського права, які стали його наступниками.

Аналізуючи підхід вітчизняного законодавця, Н.Ю. Голубєва відзначає, що у Цивільному кодексі (далі – ЦК) України «Зобов'язальне право» (книга п'ята) знаходиться окремо від книг третьої «Право власності та інші речові права» та четвертої «Право інтелектуальної власності». Таким чином, на думку дослідниці, ЦК України розрізняє серед майнових прав речові права, виключні й зобов'язальні права [3, с. 13]. Хоча більшість науковців здійснює протиставлення

прав на більш загальному рівні, порівнюючи лише абсолютні та відносні права. Приміром, О.І. Харитонова здійснює співвідношення на прикладі саме зобов'язальних та речових прав, називаючи їх загальними та конкретними цивільними правовідносинами [4, с. 102].

У літературі є позиції, що, незважаючи на традиційність і поширеність застосування цивілістичної концепції про поділ прав на речові та зобов'язальні, ця класифікація не має вичерпного характеру, а існують такі права, які не можна віднести до жодної з існуючих класифікаційних груп за цим поділом. У роботі В.К. Райхера «Абсолютні і відносні права» загальним стало твердження про те, що багато правовідносин не можуть бути покладені у «прокрустове ложе» традиційної класифікації, що існують якісь «перехідні» норми. Подібні твердження означають де-факто заперечення цієї класифікації. У таких умовах необхідно або відмовитися від традиційної класифікації, або спробувати зробити її логічно несуперечливою [5, с. 272]. Скажімо приклад прав, які не вписуються в традиційну класифікацію, віднаходимо в підручнику з цивільного права за редакцією В.П. Мозоліна, А.І. Масляєва, автори якого стверджують, що під час визначення природи спадкових правовідносин їх нібито не можна віднести ані до речових, ані до зобов'язальних, оскільки носій спадкового права, отримавши майно за спадщиною, отримує це право не в результаті якоїсь дії з боку спадкодавця, а в результаті сукупності певних юридичних фактів, зокрема, смерті спадкодавця та прийняття майна [6, с. 49]. Проте з приводу вказаних аргументів поділяємо критичну позицію Г.Г. Харченка, який вказує, що природа речових прав визначається не підставами виникнення, а їх змістом, що зумовлює спільні ознаки для всієї групи речових прав; не важливо, виникають речові права на підставі конкретної дії чи юридичного складу, важливо, що дійсно їм притаманно [7, с. 280].

Все ж вирішення проблематики виокремлення різновидів прав та вичерпності їх переліку основоположно базується на виборі класифікаційного критерію і породжує постановку питання: що взагалі вважати критерієм для поділу, за якою ознакою його слід проводити? Методологія будь-якої наукової класифікації перш за все передбачає вироблення класифікаційного критерію.

З глибоким сумом мусимо констатувати, що однозначний критерій поділу аналізованих прав дотепер не знайдено. У цивілістиці виділяється чимала кількість ознак речових прав, проте із

застереженням, що декотрі з них тією чи іншою мірою можуть поширюватися і на зобов'язальні права. Зрештою такий стан речей привів до існування в науковій доктрині полярних думок: від визнання повної самостійності речових прав до констатації штучності конструкції речового права [8, с. 17] і висловлення сумнівів із приводу необхідності виокремлення речових прав як самостійної категорії.

Здійсимо виклад основних наукових підходів щодо виокремлення підстав розмежування речових і зобов'язальних прав та відповідних правовідносин.

На думку Є.О. Суханова, необхідно розмежувати речові й зобов'язальні права, і основною ознакою речових прав є їх абсолютний характер, який полягає в тому, що суб'єкти цього права самостійно впливають на відповідне майно, а всі інші учасники майнових відносин не повинні перешкоджати їм у цьому. Тоді як, продовжує науковець, зобов'язальні правовідносини мають відносний характер, адже уповноважена особа може вплинути на чуже майно в своїх інтересах лише за посередництва іншої особи-власника відповідно до умов договору. Якщо у речових (абсолютних) правовідносинах зобов'язаними є всі учасники майнових відносин, на яких покладено обов'язок не порушувати зазначені права, то в зобов'язальних – зобов'язана особа-боржник займає активну позицію, виконуючи на вимогу контрагента-кредитора необхідні дії [9, с. 26].

Проблематиці класифікації правовідносин присвячена наукова стаття Є.О. Харитонова, в якій дослідник, використовуючи критерій характеру зв'язку між учасниками відносин, за ступенем визначеності їх суб'єктів та змісту розрізняє загальні цивільні правовідносини та конкретні цивільні правовідносини. Причому науковець відзначає, що традиційно загальні цивільні правовідносини іменуються «абсолютними», а конкретні правовідносини – «відносними». Водночас науковець критикує останнє найменування, а між «загальними» та «абсолютними» правовідносинами проводить чітке розмежування [10, с. 139–140].

Цілком підтримуємо погляд науковця з приводу необхідності більш коректного вживання категорій «абсолютних» та «зобов'язальних» правовідносин, справді доречнішим буде протиставлення не речових і зобов'язальних правовідносин, а абсолютних і відносних, адже абсолютні правовідносини речовими не вичерпуються, а отже, не кожне абсолютне правовідношення є речовим.

У зарубіжній юридичній літературі принагідно вказується, що речові права, хоча і становлять найуживаніший приватний приклад абсолютних прав, усього їх розмаїття не вичерпують [11, с. 112]. Фактично співвідношення абсолютних і речових прав можна визнати співвідношенням загального (родового) і приватного (видового) поняття, де загальним є абсолютне, а приватним – речове. Проте з іншим термінологічним уточненням Є.О. Харитонова погодитися складно, оскільки, на наш погляд, назва «відносні» правовідносини є доволі точною та такою, що досить вдало визначає їхню правову природу. Слушно в сучасній юридичній літературі говорить про те, що відносні правові відносини вважаються такими остільки, оскільки вони виникають та існують відносно чого-небудь: щодо особи, яка пообіцяла виконати будь-яку дію чи утриматися від її вчинення [12, с. 22].

Образну характеристику відмінностей відносних та абсолютних правовідносини віднаходимо в дослідженнях В.К. Райхера, який відзначив, що зв'язок між людьми у правовідносинах встановлюється або за типом прямих дротів, розташованих між будь-якими точками простору, або за типом радіозв'язку, який з'єднує конкретну точку простору з абсолютно невизначеним числом інших точок. У першому випадку (відносні правовідносини) правова енергія поширюється тільки за цим дротом, хоча при цьому і розсіюється в навколишньому просторі, здійснюючи віддзеркалюючу дію за адресою третіх осіб. У другому випадку (абсолютні правовідносини) право випромінює енергію з однієї точки хвилеподібно в усі сторони соціального середовища [5, с. 304].

Також критерій кола осіб, обов'язками яких забезпечується відповідна можливість уповноваженого суб'єкта: невизначеного кола в речових чи чітко визначеної конкретної зобов'язаної особи в зобов'язальних правовідносинах називає А.О. Іванов, який відзначає, що речовому праву та його найважливішому «представнику» – праву власності – протиставить зобов'язальне право, і якщо перше поширюється на всіх і вимоги його абсолютні, то друге стосується тільки сторони зобов'язаної – боржника [13, с. 17]. Аналогічний підхід доволі часто можна бачити і в зарубіжній літературі, де констатується, що абсолютному суб'єктивному праву відповідає абсолютний, а відносному – відносний юридичний обов'язок [14, с. 14].

Проте слід звернути увагу, що деякі автори говорили і про зобов'язання з невизначеним

суб'єктивним складом, відносячи до них, приміром, відносини, які виникають із публічної обіцянки нагороди за краще виконання роботи [15, с. 77; 16, с. 6]. На базі таких поглядів сучасні науковці доходять висновку щодо необхідності доповнення існуючої в науці класифікації правовідносин на абсолютні й відносні у світлі нових видів правовідносин, що з'явилися [17, с. 7].

З цього приводу поділяємо критичні аргументи Н.Ю. Голубєвої, котра спростовує віднесення публічної обіцянки винагороди до зобов'язання з невизначеним суб'єктивним складом, обґрунтовуючи, що вона як така ні до чого не уповноважує тих, до кого вона звернена, оскільки особа, яка дала її, пов'язана в тому розумінні, що якщо хто-небудь досягне зумовленого результату, йому повинна бути видана обіцяна винагорода. Але подібний обов'язок і відповідне йому право конкретної особи виникають лише під час досягненні результату. Окрім цього, щоб зобов'язання виникло, необхідний в цьому разі не лише односторонній правочин – публічна обіцянка винагороди, а й приєднання до нього іншого одностороннього правочину – надання результату, зазначеного в обіцянці. Тому дослідниця слушно резюмує, що у зобов'язаннях інша сторона завжди відома та чітко визначена, а якщо не відома, то, значить, зобов'язання ще не виникло [3, с. 14]. Слушно відзначив В.В. Кулаков, що зобов'язання може виникнути і з договору, і з одностороннього правочину, і з необґрунтованого збагачення, і з делікту. Ці юридичні факти дуже різняться, проте їх схожість виражається в необхідності взаємодії сторін зобов'язання, як договірних, так і недоговірних, для того щоб воно могло бути виконано [18, с. 15].

В літературі висловлена позиція, що вищерозглянута правова підстава для класифікації цивільних прав не позбавлена недоліків, адже страждає не-повнотою, з неї випадає цілий пласт інших цивільних прав, зокрема особисті немайнові права, які нібито повинні бути віднесені до речових, однак за класичними канонами цивільного права такими не визнаються [7, с. 279].

Дослідники, намагаючись виправити недоліки класифікації за критерієм визначеності зобов'язаних суб'єктів та покладенням на них обов'язків активного чи пасивного типу здійснюють додавання до нього ще одного критерію. Приміром, О.І. Масляєв додає в якості розмежувального ще критерій об'єкта і виходить із тези, що речові та зобов'язальні права можна чітко відрізнити за двома обов'язково притаманними речовим правам ознаками: їх абсолютним характером

та індивідуально-визначеною річчю як об'єктом речових прав [6, с. 203]. Відразу заперечимо з приводу здійснення класифікації на одному рівні, використовуючи декілька ідентифікаційних ознак (критеріїв). Це не тільки складно, а й теоретично неграмотно, оскільки в такому разі можлива поява груп із різним поєднанням інваріантів кожного критерію, що і виходить, на погляд Є.О. Трубачова, у разі спроби розмежувати суб'єктивні цивільні права на речові та зобов'язальні за допомогою декількох критеріїв одночасно [19, с. 209].

Що ж до критерію об'єкта, відзначимо популярність його використання в наукових колах. Так, М.М. Агарков вбачав взаємні відмінності між абсолютними і відносними правами у властивостях об'єкта права [20, с. 62]. Критерій об'єкта в якості відмежувального близький і Д.А. Малиновському, який стверджує, що суб'єктивні речові і суб'єктивні зобов'язальні права мають якісно різні матеріальні об'єкти (блага). Матеріальним об'єктом суб'єктивного речового права є індивідуально-визначена тілесна річ, тоді як матеріальним об'єктом суб'єктивного зобов'язального права є абстрактна (у відношенні до існування конкретних речей) категорія «майнова маса» [21, с. 62].

І хоча відмінності у об'єктах речових та зобов'язальних прав все ж існують, проте використання їх як критерію поділу речових та зобов'язальних прав видається дещо умовним. З приводу умовності класифікації прав за об'єктом наголошувалось ще в дореволюційній цивілістиці. Д.І. Мейер, виділяючи три види прав за об'єктом: права влади, речові та зобов'язальні права, вважав, що хоча між всіма цими правами і є тісний зв'язок, проте межа, що відділяє один вид від іншого, є умовною, оскільки в міру розвитку юридичного буття цивільні права можуть перейти до зовсім іншої групи [22, с. 213–216]. Така позиція справді була підтверджена практикою на прикладі розширення кола об'єктів речових прав, якими першопочатково визнавалися тільки речі, проте правова реальність продемонструвала необхідність визнання та законодавчого закріплення і майнових прав як об'єктів речових прав. Розвиток суспільних відносин, як пише Є.О. Трубачов, зажадав поширення категорії присвоєння не тільки у відношенні до речей як предметів матеріального світу, але також і щодо предметів світу нематеріального [19, с. 209–211].

Вже згаданий нами дослідник Д.А. Малиновський пропонує оригінальний варіант розподілу правовідносин на абсолютні і відносні, вважаючи незадовільною традиційну класифіка-

цію за ознакою визначеності або невизначеності зобов'язаних осіб. Науковець як класифікаційну бере ознаку, засновану на особливостях юридико-фактичних підстав виникнення відповідних відносин: відносні правовідносини виникають із таких загальновідомих юридичних фактів, як дії і події, абсолютні ж – з особливих, що не відносяться ні до дій, ні до подій юридичних фактів – станів» [23, с. 17].

Нам складно погодитися з таким підходом, адже факти-стани займають місце в досить розробленій у теорії права класифікації юридичних фактів за темпоральним критерієм, тоді як події та дії – за критерієм волі, а отже, в позиції дослідника здійснюється підміна підстав поділу. Та й загалом видається некоректним у питанні поділу абсолютних та відносних цивільних правовідносин застосування критерію юридичних фактів, котрі ведуть до їх виникнення, оскільки останні є універсальними для всіх цивільних правовідносин.

Таким чином, ми переконалися у цілковитій відсутності єдиної обґрунтованої доктринальної позиції з приводу вибору критерію поділу цивільних прав та виявили, що в пошуках такого критерію науковці доволі часто ототожнюють поняття прав та правовідносин, використовуючи їх як взаємозамінні. Видається, що корінь теоретичних похибок лежить у відсутності чіткого розуміння теоретичних конструкцій юридичних дихотомій “абсолютні – відносні правовідносини”, “речові – зобов'язальні права”. І хоча категорії прав та правовідносин справді взаємопов'язані, проте вони є різнопорядковими та мають якісні, принципові та непереборні відмінності [24, с. 548]. А тому має рацію Г.Г. Харченко, який акцентує увагу на неправильності підбору критерію поділу, адже останній для кожного об'єкта повинен бути свій. Пояснює це науковець тим, що під час визначення речового характеру права більше значення

має зв'язок між суб'єктом та об'єктом, а для правовідносин, навпаки, – зв'язок між суб'єктами, сторонами правовідношення. Ці нюанси, у свою чергу, визначають, що, скажімо, критерієм речовості цивільних прав, а відтак відмінності їх від зобов'язальних, має стати наявність чи відсутність у особи можливості здійснювати панування над об'єктом (режим присвоєння). З іншого боку, під час класифікації правовідносин важливу роль відіграє зміст відносин між сторонами, те, яким чином сторони можуть досягнути мети, задля якої вони і перебувають у цих правовідносинах [7, с. 283].

Висновки. Проведене дослідження надало можливість віднайти корінь теоретичних похибок, що привів до гострої та запеклої дискусії з приводу класифікації цивільних прав та правовідносин, яким визнано відсутність чіткого розуміння теоретичних конструкцій прав та правовідносин як таких, що є взаємопов'язаними, проте категоріями із власними непереборними сутнісними відмінностями. А тому повинно йтися не про єдиний критерій класифікації цивільних прав та правовідносин, а про різні самостійні класифікаційні ознаки (критерії). У ключі класифікації прав на речові та зобов'язальні актуальним буде критерій сутнісного змісту права в розумінні можливості панування над об'єктом, тоді як для правовідносин – тип правового зв'язку. Характеристика права повинна відшукуватися в його індивідуальному змісті, адже останній не залежить від кореспонденції йому строго персоніфікованого обов'язку активного типу чи загального юридичного пасивного обов'язку всіх третіх осіб. Типи правового зв'язку належать до формальної характеристики правовідносин, а не самого суб'єктивного права. Резюмуємо, що теоретично грамотно кваліфікувати на абсолютні або відносні саме правовідносини, тому в контексті прав доречно говорити про речові та зобов'язальні.

Список літератури:

1. Аскназий С.И. Основные вопросы теории социалистического гражданского права. М. : Статут : ЗАО «Консультант Плюс», 2008. 858 с.
2. Гамбаров Ю.С. Курс гражданского права. Том I: Часть общая. СПб.: Типография М.М. Стасюлевича, 1911. 780 с.
3. Голубева Н.Ю. Співвідношення зобов'язальних та речових правовідносин. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 19. С. 13–17.
4. Харитоновна Е.И. Гражданские правоотношения интеллектуальной собственности, возникающие в результате творчества (концептуальные основы) : моногр. 2-е изд., перераб. и доп. О. : Фенікс, 2012. 346 с.
5. Райхер В.К. Абсолютные и относительные права (к проблеме разделения хозяйственных прав). Известия экономического факультета Ленинград. политехнический. ин-та. Вып. I (XXV). Л., 1928.
6. Гражданское право : учебник : в 3-х т. / под ред. В. П. Мозолина. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Проспект, 2015. Т. 1. 816 с.

7. Харченко Г.Г. Кваліфікаційний критерій визначення речових прав. *Держава і право*. Випуск 52. С. 278–284.
8. Емелькина И.А. К дискуссии о разграничении вещных и обязательственных прав. *Нотариус*. 2006. № 2. С. 17–19.
9. Суханов Е.А. Общие положения о праве собственности и других вещных правах. *Хозяйство и право*. 1995. № 6. С. 26–28.
10. Харитонов Є.О. Класифікація цивільних правовідносин: спроба новацій у підходах. *Наукові праці ОНЮА*. Одеса : Юрид. л-ра, 2008. Т. VII. С. 136–143.
11. Franceschelli V. *Diritto Privato*. Milano, 2011. P. 112.
12. Wieling H.J. *Sachenrecht*. Heidelberg, 2005. S. 22.
13. Иванов А.А., Матиенко Т. Л. Вещное и обязательственное право в римском и российском праве. *Вестник Московского университета МВД России*. 2014. № 12. С. 15–18.
14. Reehuis W.H.M. Heisterkamp A.H.T. *Goederenrecht*. Deventer, 2012. P. 14
15. Носов В.А. Внедоговорные обязательства, вытекающие из правомерных действий. Проблема защиты субъективных прав и советское гражданское судопроизводство. Ярославль : Ярослав. гос. ун-т, 1981. 133 с.
16. Кахадзе М.М. Гражданско-правовое регулирование конкурса в области архитектуры : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.03 / Тбилиси, 1975. 25 с.
17. Ершов Ю.Л. Принцип свободы договора и его реализация в гражданском праве Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. М., 2003. 22 с.
18. Кулаков В.В. Обязательство и осложнения его структуры в гражданском праве России : моногр. 2-е изд., пер. и доп. М. : ВолтерсКлувер, 2010. 248 с.
19. Трубачев Е.О. К вопросу о природе вещных и исключительных прав. *Омский Научный вестник*. № 8 (45). 2004. С. 209–211.
20. Агарков М.М. Обязательство по советскому гражданскому праву. М.: Юридическое издательство НКЮ СССР, 1940. 192 с.
21. Малиновский Д.А. Актуальные проблемы категории субъективного вещного права: дисс. ... канд. юрид. наук. : 12.00.03. МГЮА. Москва, 2002. 152 с.
22. Мейер Д.И. Русское гражданское право. 3-е изд., испр. С.-Пб.: Тип. Н. Тиблена и комп., 1864. 789 с.
23. Малиновский Д.А. О классификации субъективных гражданских прав. *Юрист*. 2002. № 3. С. 17-21.
24. Сеницын С.А. Общее учение об абсолютных и относительных субъективных гражданских правах: дисс. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2017. 604 с.

Hudyma M.M. SOME REMARKS TO THE DISCUSSION ON THE CLASSIFICATION CRITERION FOR THE DIVISION OF CIVIL RIGHTS

This scientific publication is devoted to the study of problematic aspects of the classification of one of the fundamental categories of civil law – civil rights. Despite the traditional nature of the civil-legal law division of rights into real and liability in scientific circles, however, a clear criterion for this classification has not been developed, as evidenced by the analysis of the civil doctrine. The article examines the approaches of scientists to determine the criterion for the selection of types of civil rights and found that in search of such a criterion, scientists often identify the concepts of rights and legal relations, using them as interchangeable. The paper identifies various criteria for the classification of these legal categories, proposed by the civil-legal law doctrine; some critical analysis has been conducted. The author formulates a proposal to improve this classification, to ensure its theoretical justification and logical consistency. This scientific publication concludes that the root of theoretical errors lies in the lack of a clear understanding of the legal constructions of rights and legal relations, as those that are interrelated, but categories with their own insurmountable essential differences. It is determined that in this case, two different criteria for civil rights and legal relations should be distinguished as classification ones. In terms of classification of rights to real and liability there will be relevant a criterion of the essential content of law as a possibility of domination over the object, because the characteristics of law should be sought in its individual content, not in the behavior of third parties, while for legal relations a type of legal relationship between the subjective rights and responsibilities of their participants, which differ in the number of obligated persons is of great significance. The author strives for the clarity of the application of the constructions of legal dichotomies of absolute-relative legal relations, real-liability rights. It has been proved that it is theoretically correct to particularly classify the legal relations into absolute or relative, so in the context of rights it is appropriate to speak of real and liability rights.

Key words: *classification, criterion, civil legal relations, civil rights, absolute, relative, real, liability.*